

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

De tafel van Christus, de dreigende wereld, ons gewone leven

„Terwijl de Israëlieten te Gilgal gelegerd waren, vierden zij het Pascha... in de vlakten van Jericho. En zij aten, daags na het Pascha, van de opbrengst van het land ongezuurde broden..... En het manna hield op.....“

(Jozua 5 : 10-12).

Leeft de gemeente van Christus wel werkelijk uit het geloof? Leeft zij wel werkelijk uit de kracht van het Woord, dat Geest en leven is? Leeft zij wel werkelijk uit de versterkende kracht, die de Here haar doet toekomen ook aan de Tafel van onze Here Jezus Christus? Als we ons oor te luisteren leggen op de zondag, och, dan schijnt het allemaal wel goed te zijn: De preek was toch wel heel mooi en heel goed! En het was toch ook heerlijk, dat we als gemeente het Heilig Avondmaal mochten vieren! Maar wees nu niet te gauw gerustgesteld. Leg uw oor ook eens te luisteren op de maandag, als de familie naar de radio zit te luisteren, als ze weer hoort van dreigende rampen, als de geruchten van oorlogsdreiging en benauwdheid de huiskamer vervullen. En vraag dan eens wat ze nu in die concrete noden met die „mooie“ preek doen. Vraag eens wat ze dan doen met die bekrachtiging van de Tafel van Christus. Zou de familie dan niet verbaasd opkijken? Iets doen met de preek? Iets doen met dat Avondmaal? Wat dan? Wat heeft de zondag met zijn geestelijke vreugden te maken met de maandag en zijn door-de-weekse noden? Is het niet raar zomaar de verbinding te leggen? En daar ziet u nu onze ellende. Want het is alleen maar raar, dat we het Woord der prediking en dat we de Tafel van Christus een plaats geven buiten die dreigende wereld en buiten de noden van ons gewone alledaagse door-de-weekse leven!

Laten we onze gedachten eens even richten op die Avondmaalsviering. De tekst spreekt daarvan. Zeker, het gaat hier over de oude Pascha-viering. Maar daarin wordt immers door Israël herdacht, hoe de Here zijn volk reddend heeft gepasseerd in zijn gericht over Egypte en hoe Hij Israël heeft uitgeleid in het leven, toen Hij Egypte stortte in de dood, en ook, hoe dit ganse verlossingswerk zijn fundament vond in het bloed van het Paaslam, dat geslacht werd, waarvan het bloed aan de deurposten werd uitgestreken. Ja, die Pascha-viering, we kunnen die gerust noemen de Avondmaalsviering van de oude bebeling!

En nu moet u er eens op letten: Zij vierden het Pascha... in de vlakten van Jericho. Als ze bij het gedenken van Gods wonderdaden in het verleden even opkeken, dan viel het oog op Jericho met zijn geweldige muren, op de dreiging van de wereld, op het probleem van de naaste toekomst! Eigenaardig! Het gedenken van Gods wonderdaan, het houdt de geesten gespannen op het moment, dat óók de dreigende wereld, dat óók het toekomstprobleem alle zorg en aandacht op-

eist! Hoe moet Israël de toekomst ingaan? Hoe moet het zich wapenen met het oog op de grote vijandenmacht? Hoe moet het zijn voorzorgen treffen? Zijn vóorzorgen, ja, want regeren is vooruitzien! Maar dan spreekt de Here: Mijn regering heeft u gebracht voor de muren van de grote stad. Maar mijn regering betekent, dat ge heden terugziet. Gedenkt mijn doorluchte wonderdaan. Gedenkt en geloof... met het oog op de vijand, met het oog op het grote probleem van de toekomst. Rust nu in de God van de grote verlossingswerken in het verleden. Ja, rust gedenkend in Hem. En daarin zult ge vinden de eeuwige vleugelen, die u dragen zullen... de toekomst in.

En dit woord moeten wij nu ook verstaan. De radio richt onze ogen steeds weer op de sterke vijandschap, op de grote stad. Maar heus, dat doet het Avondmaal op de zondag ook. U moogt en moet het altijd vieren met het oog op Jericho en in de vlakten van die grote stad. En dan zegt de Here, dat wij moeten breken met het ongeloof, dat scheiding maakt tussen het gedenken van Gods genadewerk in het verleden en het zorgen voor de toekomst met zijn problemen. Gij gaat gedenkend de toekomst in. Gedenkend en gelovend vindt ge de kracht van eeuwige vleugelen, die u in Christus gedragen hebben en die u nu dragen zullen, dragen naar de toekomst met zijn vele problemen.

Maandag de radioberichten. Wat zal ik zeggen? Laat dit ons antwoord zijn: Wat we nu, op maandag, horen, dat hebben we ook gisteren gehoord. Want we mochten het Avondmaal vieren met het gezicht op de grote stad. Maar nu zijn we ook getroost en verlost van het tobben over voorzorgen. Want gedenkend hebben wij mogen vinden de eeuwige vleugelen van Gods liefde in Christus, vleugelen, die ons dragen zullen. Wij hebben gisteren in ons gedenken de troost mogen ontvangen en genieten, dat alle sterke muren zullen vallen!

Dan letten we ook op dat andere woord, dat we in deze tekst vinden. De Pascha-viering gaat over in het feest van de ongezuurde broden. Die beide vormen een eenheid. Zij vormen beide het ene grote feest van de genadige haastige redding, die de Here aan zijn verdrukte volk heeft geschonken. En in de loop van dat feest, juist nu, houdt het manna op. Het brood van Gods wonderhand, het daalt niet meer neer op Israël's leger. Nu ja, zult u zeggen, dat spreekt toch vanzelf. Dat brood was in de woestijn nodig, maar hier niet meer. Maar... zo simpel is het toch ook weer niet. Want aan dat manna zat heel veel vast! Het was niet alleen voedsel voor de maag, maar ook voor het hart. Want Israël werd door dat manna steeds bepaald bij de almachtige hand van zijn God en Verlosser. „Uit uw hand alleen leven wij“ - dat stond in dat manna geschreven. En zo had dat manna een grote voedende, maar ook een grote opvoedende betekenis. En daarom is het ook heel wat, als het manna gaat verdwijnen. Dan treedt die les van Gods almachtige

dragende hand als het ware terug uit het leven. Dan zal Israël zijn God moeten belijden in de arbeid van zijn handen, in zaaiing en in oogst. Dan zal het in het gewone leven van de arbeid moeten blijven erkennen: „Uit uw hand alleen leven wij“. Zal het volk daartoe de kracht bezitten?

En nu zien we het ook vóór ons. Bij het gedenken van Gods wonderdaden... treedt het wonder terug! Op het feest van Gods buitengewone werken in het verleden... wordt de overgang naar het gewone leven gemaakt. Dat is weer een grote onderwijzing: In het gedenken van Gods grote wonderwerken, o Israël, ligt uw kracht om het leven van arbeid, zaaiing en oogst binnen te gaan. Wanneer ge Gods Vaderhand ziet in het buitengewone verlossingswerk, dan vindt ge daarin de kracht Hem te blijven belijden als uw Vader, als 't leven zijn gewone gang gaat, als ge moet werken voor uw brood, als ge alles gaat ontvangen als vrucht op uw arbeid.

Pascha-viering, feest der ongezuurde broden — juist toen hield het manna op! Hebben wij zondag het Avondmaal gevierd en Gods buitengewone verlossingswerk in Christus herdacht? En was dat heerlijk voor ons?

Ja, maar maandag staat moeder bij de groentekar en ze vraagt zich af, wat het vandaag weer zal wezen. En vader gaat weer aan zijn werk, zijn gewone door-de-weekse dagelijkse werk. Waar is dat wonderlijke, dat heerlijke, nu gebleven? We zijn weer teruggevallen in de sleur van elke dag! Teruggeslagen?

Tijdens het feest der gedachtenis hield het manna op. In het gedenken van Gods grote werken in het verleden ligt uw kracht, o Israël, om uw God te erkennen in het gewone. Zullen wij nu ook ons broodje en ons drinken eens gaan zien, neen, niet buiten, maar in het licht van het brood en de wijn van Christus' Tafel?

Zullen wij op de maandag nu ook zeggen: In dat broodje en dat bekertje melk zien wij uw hand, o God, de hand van onze God en Vader in Jezus Christus? Zo heeft de Here het bedoeld! Het Avondmaal, de gedachtenis van Gods buitengewone werken, ge moet het vieren in uw gewone leven. En ge moet niet scheiden wat de Here heeft samengevoegd.

En nu vatten we alles samen: Pascha - de vlakten van Jericho - het manna hield op. De God en Vader van onze Here Jezus Christus, Hij draagt ons, Hij verlost ons van bange vrees. Hij doet ons gedenken en daarin vinden wij de kracht om een buitengewoon dreigende toekomst in te gaan. Hij draagt ons, Hij zal ons behoeden voor het vreselijk woeden van de vijand. In het gedenken wordt onze kracht vernieuwd. Zijn wonderlijke macht zal ons dragen in het licht.

Maar nu ook dat andere. Die weg naar de grote en heerlijke bevrijding van alle macht en tegenkracht, het is ook weer de weg van ons gewone leven.

„Stel er daarom een eer in rustig te blijven en uw eigen zaken te behartigen en met uw handen te werken...“ (1 Thess. 4 : 11).

Wij kunnen „gewoon“ doorgaan met de dreigende wereld voor ogen. Als we het maar vasthouden, dat verband door God gelegd, het verband tussen de Tafel van Christus en de dreigende wereld en ons gewone leven.

Terneuzen.

H. Smit

De verloving van Prinses Irene

Na dagen van spanning, die vol waren van de meest tegenstrijdige geruchten en berichten werd eindelijk, vele uren nadat dat in Spanje was geschied, de verloving van Prinses Irene ook in ons land officieel bekend gemaakt.

We weten het nu: Prinses Irene is verloofd met Prins Carlos Hugo van Bourbon-Parma, de prins die onlangs door zijn vader tot Hertog van Madrid werd verheven.

Met alle nadruk is het ons verzekerd dat deze verloving er een is welke de bekroning vormt van echte liefde die deze vorstenkinderen voor elkaar opvatten. Ze hebben daarbij, zoals dat heet, alleen geluisterd naar de stem van het hart.

Het is nu wel zeker dat de overgang van Prinses Irene naar de Rooms-Katholieke Kerk niet buiten deze liefde om ging. Men kon in de kranten lezen dat ze zelfs mede tot stand kwam na gesprekken die de Prinses met Prins Carlos over het rooms-katholicisme voerde. Ook de familie van de Prins zou zeer grote prijs hebben gesteld op de toetreding van Prinses Irene tot de Pauselijke Kerk. Het huis van Bourbon-Parma staat bekend als een streng-Rooms geslacht. En Prins Carlos handhaaft deze traditie. Hij is een overtuigd en toegewijd zoon van de Roomse Kerk.

Maar er is bij deze verloving nog wat anders dat de aandacht verdient. De verloofde van Prinses Irene is momenteel ook de leider van de in Spanje bekende beweging der „Carlismen”. Deze streeft naar het herstel van het koningsschap in Spanje. En Prins Carlos Hugo is voor haar de wettige troonpretendent. Van deze Carlismen-beweging is bekend dat zij fervent rooms-katholiek is. Enkele tientallen jaren geleden stond op haar programma bovenaan het herstel van de Inquisitie. Deze werd daarin zelfs getypeerd als het „meest verheven instrument door de engelen uit de hemel

op aarde neergelaten”. Dit punt van het programma is sindsdien wel geschrappt, maar de Carlismen vormen toch nog een partij, die fanatiek rooms is. Zij verlangen de organiseren van een corporatieve staat met aan het hoofd een koning en een door deze zelf gekozen raad. Bovendien wensen zij het herstel van de oude voorrechten der aristocratie. En bovenal streven zij naar de volstreekte heerschappij van het rooms-katholicisme in Spanje. Pers, onderwijs en het gehele openbare leven moeten daardoor worden beheerst.

Het is een vreemde, schokkende gedachte dat een nazaat van Willem van Oranje en Stadhouder-Koning Willem III met de leider van deze beweging verloofd is en straks diens vrouw zal zijn. Als de Carlismen hun ideaal bereiken — naar de mens gesproken is dat gelukkig een pure onmogelijkheid — zou Prinses Irene eenmaal koningin worden van een rooms-katholiek, fascistisch geregeerd Spanje.

Dit zijn evenwel speculaties over de toekomst. Maar wat momenteel vaststaat dat is dat Prinses Irene, met wie wij ons zo innig verbonden weten, de band met haar volk haar rijk en bovenal met de kerk der reformatie heeft verbroken, de kerk waarin zij werd gedoopt en belijdenis deed. En dat zij dat deed om de vrouw te kunnen worden van een prins die idealen nastreeft die vierkant in strijd zijn met die welke eeuwen lang haar voorgelicht hebben bezield, waarvoor deze hun leven hebben gegeven en die altijd de glorie van ons volk en ons rijk zijn geweest.

Zo valt er wel een donkere schaduw over deze verloving.

En daarom te meer moeten wij haar en haar verloofde aanbevelen, aanbevelen aan de God van haar vaderen.

C.V.

Symbool of fetisj?

De storm die ten gevolge van de beruchte Vara-televisie-uitzending van zaterdag 4 januari opstak is nu wel zo ongeveer uitgeweid. Het feit als zodanig heeft, en zeker in de dagbladen, zijn aktualiteit verloren. We tuimelen tegenwoordig immers van het ene grote nieuws in het andere. Vooral ook het rumoer rondom de overgang van Prinses Irene naar de Roomse Kerk en een eventuele verloving van haar verjoeg het Vara-spektakel uit de belangstellingskring van de massa.

Dat is in zeker opzicht jammer. Want er zijn in en om die televisie-uitzending enkele dingen aan het licht getreden die de moeite van het overwegen overwaard zijn. Die markante symptomen zijn van wat er in geestelijk opzicht onder ons volk leeft. Daarom is het goed er zich meer dan oppervlakkig mee bezig te houden.

Het fragment van de tekst uit de uitzending dat zoveel stof deed opwaaien kon men in de Haagse Post lezen. Het was een in wezen sarcastische beschrijving van een nieuwe, oecumenische religie. Die van het (televisie) beeld. Deze werd gegeven in een stukje proza dat vol was met de meest bekende bijbelwoorden. Er werden daarin passages geciteerd uit Gen. 1, de proloog van het Johannes-evangelie, eigen woorden van Christus en het geheel eindigde met een voor het beoogde doel pasklare gemaakte versie van het Onze Vader.

Dit deel van het programma werd voorts naar men kon lezen — ik heb het zelf niet gezien — in zo'n kader, zo'n montage opgediend dat deze profanatie het volle accent ontving. Het werd n.l. voorgedragen als een dagsluiting van de N.C.R.V. of K.R.O. Een kruis en een televisieantenne vormden de achtergrond. De, laat ik maar zeggen: „vreemde” klank en kracht die bijbelwoorden in zulk een omgeving steeds ontvangen, kreeg zo het volle accent. En ze kwamen dan ook tot hun volle effect. Er werd tijdens de opname ervan in

Frascati onbedaarlijk gelachen. En het eind was een daverend applaus.

* * *

Men weet het: op deze uitzending barstte onmiddellijk een felle kritiek los. In de Telegraaf — inderdaad: in de Telegraaf! — trokken redactie en inzenders aanstonds heftig tegen het gepasseerde van leer. De christelijke pers liet zich ook niet onbetuigd. Het gebodene werd daarin als bedenkelijk, ergerlijk onsmakelijk, heiligschennend, profaan gediskwalificeerd. In schriftelijke en mondelinge reacties welke de medewerkers aan het programma en de Vara ontvingen werden nog heel wat zwaardere termen gelanceerd. Daarin vielen zelfs woorden als: schoften, godloochenaars, vieze jodentroep enz. Reeds zondagavond werd bovendien getelext dat de minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, die zelf de uitzending had gezien, daardoor zeer ontsteld was. Hij was voorts van oordeel dat de godsdienstige gevoelens van een groot deel van ons volk waren gekrenkt, zodat inbreuk was gepleegd op de goede zeden en de openbare orde. En hij stelde het Vara-bestuur in de gelegenheid hem binnen 3 x 24 uur van zijn standpunt ten aanzien van de zaterdagavond-uitzending in kennis te stellen. Zoals vanzelf sprak kwamen ook leden van de Staten Generaal in het geweer. Bovendien protesteerden de Generale Synode van de synodaal-Gereformeerde Kerken en het Moderamen van de Ned. Herv. Kerk.

Terwijl de golf van deze kritiek aanzwol verhief zich evenwel en met toenemende kracht een andere, inbotsend tegen de eerste. Er werd namelijk op gewezen dat de strekking van het Vara-programma zo voortreffelijk was geweest. Gaf het niet een vlijmscherpe ja, moordende kritiek op de vervlakkings, de geestelijke indolentie, de consumptieve, vegeterende levenshouding die zich in de ver-

slaafdheid aan de televisie openbaart en daardoor tegelijk gestimuleerd wordt? Bovendien werden er harde noten gekraakt over de vorm waarin de kritiek op de uitzending in vele gevallen werd geuit. Grof had men zich tegenover de schuldigen gedragen. Er was zelfs met handtastelijkheden bedreigd! Wat in deze kritiek aan de dag kwam, zo werd door velen betoogd, was wel erger dan wat in het beschimpte programma was getoond en gezegd.

Maar — het is ten slotte allemaal erg meegevallen!

De minister nam geen maatregelen.

De kamerleden beten niet door.

Namens de genoemde synoden vertelden dr Buskes en ds Overduin op vriendelijke wijze hoe men daar over de uitzending dacht.

En daarmee was de zaak afgedaan.

Ze is historie geworden.

* * *

Maar zoals ik reeds zei, er zijn aan dit gebeuren enkele aspecten die ons moeten treffen en bezig houden.

Ze werden zichtbaar zowel in de uitzending als in de reactie erop.

Om met de laatste te beginnen: In het Algemeen Handelsblad gaf de o.a. vanwege haar knappe toneelkritieken in de Groene Amsterdammer bekende Jeanne van Schaik-Willing haar mening. Omdat wat zij schreef, zonder twijfel de mening is van velen relevanter ik die hier.

Mevr. Van Schaik was van oordeel dat wat de Vara-uitzending bood, namelijk de kritiek op de verslaving aan de televisie met haar nare gevolgen van overvoering van indrukken, geestelijke indigestie, verminderde zelfwerkzaamheid, doding van creatieve mogelijkheden enz. in wezen overeenstemde met wat de dominees „van de kansel afkondigen”. Daarom behoorde het volksdeel dat pleit voor innerlijk waardevol leven en waarschuwt tegen verspilling van de ons gegeven vermogens geestdriftig te zijn over wat het programma van 4 januari deed horen en zien.

Mevr. Van Schaik vindt daarom de scherpe negatieve reacties van het christelijk volksdeel om het zacht te zeggen vreemd. Zij kan daarvoor slechts één verklaring vinden. Deze namelijk dat sommige volksgenoten de hun heilige symbolen van de christelijke leer als verstarde fetisjen hanteren in plaats van als uitdrukkingen van in hoge eer gehouden geestelijke waarden. Vermoedelijk hebben deze mensen zich geërgerd, omdat ze niet gewoon zijn om te gaan met literatuur, toneel en aanverwante artikelen. Anders zouden ze geweten hebben dat deze kunsten of semi-kunsten zich moeten uitdrukken in symbolen en door associaties. En hoe feller de aanklacht is die men daarin en daarmee produceren wil, des te schokkender en aangrijpender moeten de symbolen zijn. Dat is simpel een kwestie van techniek! Dat men in de Vara-uitzending naar zulke extreme vergelijkingen heeft gezocht pleitte naar het oordeel van deze auteur voor de vurige ernst waarmee men op het gesignaleerde gevaar heeft gewezen.

Indien men zich op zulk een felle wijze verzet tegen het hanteren van symbolen zoals dat in de uitzending van 4 januari geschiedde wijst dat op een diepe morele fout. Men bezondigt zich dan namelijk aan onverdraagzaamheid. Men maakt inbreuk op een recht dat een ander deel van ons volk, en niet een klein deel, als essentieel beschouwt: het recht van de persoonlijke vrijheid die tot de fundamentele rechten van de mens behoort. En daarom is het principiële onjuist dat burgers die het door de Vara gepresenteerde programma waarderen, geringelood worden door hun medevolksgenoten. Dat is geen democratie, maar een dictatuur over onmondigen.

* * *

Het is zeker de moeite waard, ja voor het verstaan van het geestelijk klimaat waarin we leven noodzakelijk, ons te realiseren met welke overtuiging, met welke levenshouding we in deze beschouwingen van Mevr. Van Schaik in aanraking komen.

Laten we niet vergeten dat ze de vertolking is van wat in zeer velen, vooral onder de intellectuelen, leeft.

Het eerste wat in het geciteerde opvalt is dat daarin bijbelwoorden niet anders gekend en gewaardeerd worden dan als symbolen van geestelijke waarden. Van enige notie dat we in die woorden met de levende God te doen hebben is niets te bespeuren.

Er zijn in het mensenleven allerlei waarden: intellectuele, aesthetische, ethische, religieuze. De laatste zijn de hoogste, de subtielste, de minst grijpbare. Naar deze waarden wordt nu door de symbolen gewezen. Alleen daardoor kan er naar gewezen worden. Omgekeerd komen die waarden alleen door hun symbolen tot uitdrukking. Ze krijgen daardoor een zichtbaar gestalte. Door hun symbolen krijgen de religieuze waarden voorts ook steeds meer macht. Ze worden daardoor voor de mensen reëler en werken krachtiger en dieper op hun leven in. Zulke symbolen kunnen bepaalde dingen zijn zoals kruisen, beelden, kledingstukken, altaren, gebouwen. Maar ook religieuze handelingen als b.v. de besprenging met water, het deelnemen aan maaltijden enz. Bovenal is de bijbel zulk een symbool. Of liever: hij bevat die. Hij is er vol van.

Maar deze waarden behoren voluit tot het menselijke leven. Dat moet aan deze waarden deel hebben om echt, vol, goed mensenleven te zijn. Die waarden zijn echt menselijk en algemeen-menselijk. Maar ze zijn ook niet méér dan menselijk. En dat geldt ook van de symbolen ervan. De waarden en hun symbolen zijn daarom ook voor ieder bereikbaar. Ze zijn evenzo ieders „eigendom”. Het is zonder meer hoogmoed, machtswaan, geestelijke dictatuur als een bepaalde groep mensen meent op die waarden en de symbolen ervan een exclusief recht te hebben. Zo namelijk dat men van anderen eist dat ze die waarden zó benaderen en de symbolen zó gebruiken als zij dat doen. Het is een onaantastbaar recht van de vrije, autonome mens dat hij de religieuze symbolen van wie dan ook mag hanteren voor het brengen van de boodschap die

hij noodzakelijk of nuttig acht. Die symbolen zijn communiaal bezit. Welke symbolen men in een bepaald geval hanteren zal is uitsluitend een kwestie van „techniek”. Dat wil zeggen: men laat zich in de keuze ervan alleen leiden door de vraag hoe men dat wat men zeggen wil het krachtigst, puntigst, meest direct zeggen kan. Het is niet in te zien waarom symbolen als bijbelwoorden, een gebedshouding, en evenzo een doop of avondmaal enz. niet zouden gebruikt mogen worden als ze geschikt zijn om de toorn, de verontwaardiging, de weerzin, de waarschuwing, of ook de bewondering die men tot uitdrukking wil brengen daardoor indringend kan prediken. Verzet men zich daartegen dan is dat een bewijs dat men die symbolen beschouwt als fetisjen. Dat wil zeggen: als dingen die magische kracht bezitten. Dingen, die een kracht bezitten welke onlosmakelijk aan die dingen verbonden is. Dingen die als zodanig heilig zijn en waarmee men dus nooit „profaan” mag omgaan. Maar het geloven in en hanteren van fetisjen wijst op een primitiviteit welke in onze tijd door ieder als uiting van een overwonnen levensvisie moet worden beschouwd.

* * *

Het is zonder meer duidelijk dat men op deze wijze de werkelijkheid van de levende God en zijn spreken in Christus door het woord der Schrift volledig uit het mensenleven heeft gebannen.

Of anders gezegd: dat men zo het mensenleven en de religie radicaal heeft gesaeculariseerd.

Deze reactie op de Vara-uitzending laat op en dodelijk ernstige wijze hoe ver deze saecularisering, deze verwerdelijking in ons volksleven is doorgedrongen.

De levende God ziet men niet meer. „Religie” is een facet van het mensenleven geworden. Meer is ze niet.

C. V.

Het belovende spreken Gods

(I)

Een van de moeilijkheden waardoor broeders elkander telkens weer misverstaan of in het geheel niet meer verstaan is dat men dikwijls zo weinig oog heeft voor het belovend spreken des HEEREN in de Heilige Schrift. We willen daarvan enkele voorbeelden geven.

In **Genesis 35 : 12** zegt de HEERE tot Jakob: „En dit land, dat Ik Abraham en Izaäk gegeven heb, zal Ik u geven en uw nageslacht zal Ik dit land geven.” De HEERE zegt hier: „en het land dat Ik aan Abraham en Izaäk gegeven heb.” Dat betekent hier niet dat de HEERE aan deze beide aartsvaders het land Kanaän metterdaad heeft doen bezitten, want ze hebben er als vreemdelingen verkeerd en er niets anders in bezit gehad dan een grafspelonk. Trouwens uit de eigen woorden des HEEREN tot Jakob blijkt dat het feitelijke bezit van het land nog toekomstmuziek is. Want Hij zegt tot Jakob, de wettige erfgenaam van Abraham en Izaäk: „aan u zal Ik dit land geven.” En hoe Jakob dat moet verstaan wordt duidelijk door de nadere verklaring: „aan uw nageslacht zal Ik dit land geven.” Maar hoewel de feitelijke inbezitting van het land nog bijna vijf eeuwen op zich zou laten wachten zegt God: aan Abraham en Izaäk heb Ik dit land gegeven. Een toekomstige gebeurtenis wordt hier aangeduid met de voltooid tegenwoordige tijd en de HEERE spreekt er over alsof het gedane zaken zijn.

In de uitlegging der Schrift wordt zulk een voltooid verleden tijd aangeduid als een „perfectum propheticum”, een profetische voltooid tegenwoordige tijd. Dat is een vakterm. Tegen het gebruik van zo'n vakterm is niets. Mits men de zin daarvan maar goed begrijpt. De HEERE spreekt zo om aan te

duiden dat de zaak hoewel ze pas in de toekomst gerealiseerd zal worden, voor Hem een gedane zaak is, die geen keer neemt.

De woorden: „Aan Abraham en Izaäk heb ik dit land gegeven” betekenen: „Aan Abraham en Izaäk heb ik dit land beloofd”. Doch dat de HEERE niet zegt: „Hun heb Ik dit land beloofd”, maar „Hun heb Ik dit land gegeven” toont aan hoe vast Gods belofte is: Hij kan en wil er niet meer van terug. God heeft zich, overigens geheel vrijwillig en uit eigen initiatief, verplicht.

In Jesaja 9

sprekt de profeet van de Messias en de vreugde die Zijn komst zal brengen aan Gods volk: „want een kind is ons geboren, een zoon is ons gegeven, en de heerschappij rust op zijn schouder en men noemt Hem wonderbare Raadsman, sterke God, Eeuwige Vader, Vredevorst.” Het is duidelijk dat de profeet spreekt over een toekomstig gebeuren. Hij ziet van verre de Messias koning op het moment dat Hij de regering reeds heeft aanvaard: de heerschappij rust op zijn schouder, en Hij heeft ook reeds erkenning gevonden bij zijn volk, dat Hem met kostelijke namen noemt, en Hij is een geschenk Gods aan de mensen: „een Kind is ons geboren, een zoon is ons gegeven.”

Hier is weer dat profetisch perfectum: over toekomstige gebeurtenissen wordt gesproken als over reeds voltooide feiten, over een belofte voor de toekomst alsof die belofte reeds in vervulling is gegaan. Zo kan de profeet spreken omdat Gods belofte zo vast en zo zeker is.

Niet anders spreekt de HEERE in **Jesaja 65 : 17**: „want zie Ik schep een nieuwe hemel en een nieuwe aarde...”. Ik schep.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Tijdelijk adres van de Redactie:
J. Bosch, Engelenbergstr. 4, Kampen

Medewerkers:

Ds. H. Amelink, Langerak.
Prof. Dr. W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Den Haag
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. J. Stellingwerff, Amstelveen
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Geref. Persvereniging „Opbouw”:

adres secretaris en penningmeester:
Van Lynden van Sandenburglaan 16,
Utrecht. Tel. 030-15450. Giro 448367.

Administratie abonnementen:

Drukkerij Steenberg, Slotlaan 220,
Zeist. Giro 233117.

Tegenwoordige tijd. Terwijl het hier gaat over wat de HEERE in een ververwijderde toekomst gaat doen.

Hetzelfde vinden we behalve op talloze plaatsen in het oude ook in het nieuwe testament. Ik denk aan de lofzang van Zacharias. Daar zegt deze: „Geloofd zij de HEERE, de God van Israël, want Hij heeft omgezien naar zijn volk en heeft het verlossing gebracht en heeft ons een hoorn des heils opgericht in het Huis van David zijn knecht”. In feite is er nog maar weinig gebeurd. In het huis van Zacharias is een jongetje geboren. En in Nazareth gaat Maria zwanger van de Here Jezus. Diens geboorte, zijn werk en zijn troonsbestijging liggen allemaal nog in de toekomst, puur menselijk gezien is het nog afwachten of dat kind dat Maria ter wereld zal brengen een jongetje dan wel een meisje is. Zijn verlossingswerk zal pas op de dag niet van zijn komst maar van zijn wederkomst zijn voltooid. Maar Zacharias zegt: De HEERE heeft zijn volk bezocht en heeft het verlossing gebracht en heeft een hoorn des heils opgericht (een Held doen komen) in het Huis van David.

Hier treft weer datzelfde: dat belovende spreken van God, in de voltooid tegenwoordige tijd over toekomstige zaken.

De belofte en het beloofde.

En zo zeer zijn de belofte met het beloofde, het beloftewoord met de door dat beloftewoord aangeduide zaken één, dat in de Schrift vaak van belofte gesproken wordt waar het beloofde wordt bedoeld. Zo zegt bijvoorbeeld Petrus in zijn bekende pinksterrede in Jeruzalem dat Christus na zijn hemelvaart en zijn plaatsneming aan de rechterhand Gods de belofte des Heiligen Geestes van de Vader ontvangen heeft. Hand. 2 : 33. Dat kan niet betekenen dat de Vader aan Christus na de hemelvaart pas de Heilige Geest heeft beloofd. Dat was al eerder geschied. Juist op grond van het feit dat de Vader Hem de Geest beloofd had kon de Here Jezus reeds voor zijn sterven aan zijn discipelen de toezegging doen dat Hij de Heilige Geest van de Vader zou zenden. Joh. 14, 15, 16. Maar toen de Here ten hemel was gevaren heeft de Vader de vroeger gegeven belofte ingelost en de Heilige Geest metterdaad aan Christus gegeven.

Een tweede voorbeeld geeft Hebreë 11 : 39. Daar staat dat de in dat hoofdstuk genoemde gelovigen van het oude verbond de belofte niet verkregen hebben. Hadden die dan geen belofte(n) ontvangen? Juist wel. Maar — en dat is nu juist de bedoeling van vers 39 — de door het beloftewoord aangeduide zaak, het beloofde (zo heeft het de nieuwe vertaling), hebben ze niet verkregen.

Ook hier wordt het woord belofte gebruikt waar het in de belofte beloofde is bedoeld.

Als we oog hebben gekregen voor het feit dat God over beloofde goederen, die pas in de toekomst metterdaad zullen worden geschonken, spreekt alsof ze reeds geschonken zijn, dan wordt veel in de Schrift duidelijk.

Gij zijt...

Duidelijk wordt nu bijvoorbeeld het spreken Gods over de gemeente. Zo in I Corinthen 6: „Of weet gij niet dat uw lichaam een tempel is van de Heilige Geest, die in u woont, die gij van God ontvangen hebt en dat gij niet van u zelf zijt? Want gij zijt gekocht en betaald. Verheerlijkt dan God met uw lichaam.”

Het is maar één voorbeeld uit vele. En bij de uitlegging van deze en dergelijke plaatsen heeft men zich telkens weer afgevraagd: Hoe is het mogelijk dat de apostel zo stellig over de gemeente spreekt? Hoe is hij er zo zeker van dat die corinthische gemeente en dat elk lid van die gemeente een tempel is van de Heilige Geest? Dat zij de Heilige Geest ontvangen hebben? Dat de leden dier gemeente niet eigen heer en meester zijn, maar dat ze God en zijn Christus toebehoren?, gekocht en betaald zijn?

Men ging bij de beantwoording dezer vragen verschillende kanten uit. De één zei: de apostel heeft het feit dat de gelovigen in Corinthe de Heilige Geest ontvangen hadden kunnen constateren en aflezen van hun geloof, hun bekering, van de „geestelijke gaven”, die ze met de Heilige Geest ontvangen hadden. Volgens deze opvatting spreekt de apostel hier de taal der **ervaring**. Nu zouden we niet gaarne ontkennen dat er in deze gedachte wel waarheid schuilt. De Corinthiërs waren gelovig geworden, hadden Christus aangenomen, hadden niet alleen geloof en bekering, maar ook velerlei gaven des Geestes ontvangen. De gemeente was als zodanig een brief van aanbeveling voor de apostel Paulus, vrucht van zijn arbeid, een bewijs van zijn apostelschap, een brief van Christus, bekend en gelezen van alle mensen. 2 Corinthen 3. Maar daar staat tegenover dat in diezelfde gemeente allerlei was dat tegen pleitte. Er is schromelijk gebrek aan broederlijke liefde, dat tot uiting kwam in het feit, dat ze om de minste twistzaken elkaander voor de wereldlijke d.w.z. voor heidense rechters sleepten. Van hun christelijke vrijheid maakten ze gebruik op een wijze, die niet alleen het gevaar in zich had dat ze broeders in zonde deden struikelen en ten val brachten, hfdst. 6, 8, 9, maar die ook henzelf in gevaar brachten om te komen.

De apostel moet hen zelfs waarschuwen voor hoererij, hfdst. 6. Een broeder die in een bloedschandelijke verhouding leefde met de vrouw van zijn vader, lieten ze ongemoeid. En al die zonden hingen wel samen met iets anders: dat er sommigen in de gemeente waren, die kort en goed de opstanding der doden loochenden, en dat zij daarin door de gemeente niet werden tegengesproken. Hun kwade gesprekken over de opstanding waren de oorzaak van het bederf van goede zeden. Het was zelfs zo erg dat de apostel moest schrijven: „Komt tot de rechte nuchterheid en zondigt niet langer, want sommigen hebben geen besef

van God. Tot uw beschaming moet ik dit zeggen. 15 : 34.

Indien het dus waar zou zijn dat de apostel in 1 Corinthen 6 de taal der ervaring spreekt: — „uw lichaam is een tempel van de Heilige Geest, die in u woont, die gij van God ontvangen hebt en ge zijt niet van u zelf. Want ge zijt gekocht en betaald” —, dan zou men uit de ervaring sprekende, als advocaat van de duivel een tegenpleidooi kunnen houden, en heel wat tegenargumenten kunnen aanvoeren: Hebben zulke mensen de Heilige Geest ontvangen?

(Wordt vervolgd)

G. Visee

INHOUD:

De tafel van Christus, de dreigende wereld, ons gewone leven	H. S.
De verloving van Prinses Irene	C. V.
Symbol of fetisj?	C. V.
Het belovende spreken Gods	G. V.
Chinese banneling	P. A. H.
Protest tegen het dualisme (I)	J. V.
Persschouw	
Kerknieuws	

Chinese banneling

Onder deze titel vervolgen we ons reeksje over de chinese poëzie, en wel aan de hand van een meesterlijk gedichtje van Li-Tai-Po, die wij reeds in het porceleinen paviljoen, compleet in zijn schertstenu, hebben ontmoet. Onze vriend was echter niet steeds de begunstigde van zijn keizer, hij is ook wel eens verbannen geweest en daaraan danken wij het superieure gedichtje, dat hiernaast maar even in vier vertalingen staat afgedrukt. De nederlandse van Rispens is daarvan zeker niet de beste en de eerste duitse (die van Hans Bethge) is de meest breedsprakige. Maar dan de knappe kwatrijnen van Eich en van een chinees die het vers van zijn grote landgenoot in hedendaags engels overbracht!

Deze laatste twee benaderen het duidelijkste het chinese origineel en handhaven de treffende tegenstelling in de derde en de vierde regel.

De banneling werd wakker, te middernacht, in den vreemde. Alles is vreemd en ongewoon. Maar er is een zekere troost, een vaag, neen, een blank licht dringt door het venster en verspreidt zich door het vertrek. Misschien is er al vroeg voor de tijd van het jaar sneeuw en rijp gevallen. Maar nee, beter toezien voert tot de conclusie dat het de maan moet zijn en het is de maan. De dichter heeft zijn hoofd geheven, maar dit hoofd zinkt weldra omlaag van verdriet. Illusie en hoop zijn vervlogen en over blijven smart en heimwee. Prachtig wordt dit opheffen en neerzigen van het hoofd in de beide laatste vertalingen weergegeven:

Das Haupt erhoben....
Das Haupt geneigt....

en:

With upraised head....
With drooping head....

En waaraan doet het vertrouwde, maar in den vreemde toch vreemde maanlicht de banneling denken?

Rispens vertaalt: „Vaderland”, een veel te ruime term, gezien het uitgestrekte gebied. Bethge heeft het over „Heimat”, dat zowel vaderland als geboortestreek kan betekenen. Eich spreekt van „Heimatsdorf”, dus het dorpje in het vaderland. De engelse vertaling geeft precies de bedoeling weer: „home”, dus gewoon „thuis”. De liefde voor het vaderland kan groot zijn, de geboortestreek kan ons dierbaar zijn, er gaat toch niets boven het eigen thuis.

Waarom is dit nu zo'n knap gedichtje? In de eerste plaats wel vanwege het korte, het beknopte; in een uiterst klein bestek beleven we eigenlijk een hele roman. Er staat geen woord te veel of te weinig in, de situatie en de geschiedenis zijn volkomen duidelijk. En er komt een mens voor ons te staan, een mens met illusies, met hoop, met verlangen, met teleurstelling, met smart, verdriet en uitzichtloosheid. En het gaat uiteindelijk niet meer om deze ene man en dit ene thuis, het gaat om het zuchtende schepsel, dat ellendig, dat is: uitlandig is. Wat den dichter particulier overkwam staat hier voor wat alle mensen die geen thuis, die geen blijvende stad hebben, overkomt. Een lange rij zien we voor ons van bannelingen, verdrevenen, uitgestotenen, zwervers, kamerbewoners, vereenzaamden,

gaat U maar door. Ja, en dan sluiten we de rij met: ellendigen, uitlandigen, ja: zondaren.

De nachtelijke maan troost niet en het zonlicht is ver. Het Licht zo groot zo schoon is nog verder. Maar: niet voor ons. Wij worden thuisgehaald. Zijn wij verbaasd? Li-Tai-Po ging schreien van heimwee. Kunnen wij het nog van dankbaarheid?

Rotterdam.

P. A. Hekstra

IN DEN VREEMDE

'k Ben in den vreemde ontwaakt te
middernacht.
Wat ik het glanzen van de vroegrijp
dacht,
Is 't blanke licht der maan - het hoofd
gebogen,
Mijn vaderland gedenkend, schrei ik
zacht.

J. A. Rispens

IN DER FREMDE

In fremdem Lande lag ich. Weiszen Glanz
Malte der Mond vor meinem Lagerstätte.
Ich hob das Haupt, - ich meinte erst,
es sei
Der Reif der Frühe, was ich schimmern
suh,
Dann aber wuszte ich: der Mond, der
Mond....
Und neigte das Gesicht zur Erde hin,
Und meine Heimat winkte mir von fern.

Hans Bethge

NACHTGEDANKEN

Vor meinem Bett das Mondlich ist so
weisz,
Dasz ich vermeinte, es sei Reif gefallen.
Das Haupt erhoben schau ich auf dem
Monde,
Das Haupt geneigt denk ich des
Heimatsaorfs.

Günther Eich

MIDNIGHT THOUGHTS

My bed was radiant with a shining light
Which I, in wonder, took for frost so
bright.
With upraised head the shining moon I
spied,
With drooping head I thought of home
and sighed.

vertaling van Ts'ai T'ing-kan

Protest tegen het dualisme

I.

De serie „Christelijk Perspectief”, uitgegeven door de firma Buijten en Schipperheijn te Amsterdam, wordt gestadig met nieuwe uitgaven verrijkt. Zoals bekend is deze serie opgezet met het doel verspreid gepubliceerde of soms in het geheel nog niet gepubliceerde artikelen en opstellen van auteurs uit de kring van de Wijsbegeerte der Wetsidee en uit verwant milieu te bundelen en aldus in boekvorm voor een ruime lezerskring verkrijgbaar te stellen. Er verschenen delen van Prof. Dr. H. Dooyeweerd en Prof. Dr. K. J. Popma; voorts zag een boek van Prof. Dr. Ir. H. van Riessen het licht en onlangs kwamen kort na elkaar bundels van Prof. Dr. S. U. Zuidema en wijlen Dr. J. H. Diemer van de pers. Het zijn de laatstgenoemde vier boeken, die wij in dit artikel onder de aandacht van de lezers wilden brengen¹⁾.

Om verschillende redenen is het verblijdend dat „Christelijk Perspectief” op de Nederlandse boekenmarkt haar intrede heeft gedaan. Via deze door Dr. J. Stellingwerff met zorg geredigeerde en door de uitgever in een aantrekkelijk gewaad gestoken boekdelen en -deeltjes, tegen zeer lage prijs verkrijgbaar gesteld, kan iedere geïnteresseerde zich thans op de hoogste stellen van wat in eerster instantie vooraanstaande woordvoerders van de W.d.W. over alle mogelijke vragen en onderwerpen te berde brengen. Daardoor wordt de mogelijkheid om tot een welgefundeerd en billijk oordeel over deze wijsbegeerte te komen ongetwijfeld in belangrijke mate verruimd. Dit is verheugend gezien het feit dat ten aanzien van de W.d.W. voortdurend nog allerlei misverstanden blijken te bestaan. Meermalen blijkt, dat het oordeel over haar vertroebeld wordt door factoren, die als zodanig met overwegingen van wijsgerige aard niet veel uitstaande hebben. Vooral in ons eigen vaderland dringen bij de taxatie van deze calvinistische wijsbegeerte niet-wijsgerige motieven en sentimenten vaak op hinderlijke wijze naar voren, zodat een zakelijke confrontatie wordt bemoeilijkt. In het buitenland heeft men daarvan veel minder last. Daar is men beter in staat deze filosofie op haar eigen, wijsgerige merites te beoordelen en valt dientengevolge de waardering speciaal uit wetenschappelijk oogpunt dikwijls heel wat gunstiger uit. Zo is opmerkelijk, dat terwijl de Nederlandse Barthianen globaal genomen bij voorbaat al afwijzend staan tegenover de W.d.W., een toegewijde — zij het kritische — leerling van Barth als de Duitse theoloog Otto Weber in zijn recente Dogmatiek herhaaldelijk verwijst naar Vollenhoven, Dooyeweerd en Zuidema en van Dooyeweerd's hoofdwerk („De Wijsbegeerte der Wetsidee”, de oorspronkelijke Nederlandse editie) zegt, dat het in Duitsland veel te weinig de aandacht getrokken heeft²⁾. En dit voorbeeld zou met verschillende andere te vermeerderen zijn. Welnu, het is te hopen dat mede door „Christelijk Perspectief” de vorming van een verantwoord en evenwichtig oordeel over de W.d.W. ook binnen de grenzen van het eigen land bevorderd wordt.

De drie boeken, die wij hier willen bespreken, handelen over verschillende onderwerpen. Toch meenden wij dit artikel te kunnen voorzien van één, alles omspannende, titel, nl. Protest tegen het dualisme. Want wie de inhoud van deze boeken overweegt, bemerkt spoedig, dat door alle uiteenzettingen, hoe gevarieerd ook, als een rode draad heenloopt de principiële afweer van elke theorie, die scheiding brengt tussen Bijbel (resp. geloof) en werk, Bijbel en cultuur, Bijbel en wetenschap, die, in één woord, relatie van deze werkelijkheid

tot God miskent. Het is het protest tegen dit dualisme, dat in alle onderdelen van deze boeken doorklinkt; nader gezegd: het protest tegen elke vorm van secularisatie, d.i. het onttrekken van een bepaald aspect van de werkelijkheid aan de gezaghebbende „greep” van de bijbelse openbaring en aan de inwerking van het op die openbaring berustende geloof.

Prof. Van Riessen laat zich in de inleiding van zijn eigen hand bij de uitgave van deze „verzamelde opstellen” duidelijk uit over het motief, waardoor zijn artikelen en voordrachten worden beheerst. Het is „de liefde tot de gereformeerde levensovertuiging en ook de verontrusting ervoor, dat deze overtuiging in ons land gestadig terrein verliest”. En hij beoogt niets anders dan met betrekking tot het werken van de mens „bij te dragen tot het inzicht in die levensovertuiging en de bezieling ervoor te bevorderen” (8). Raak is zijn tekening van de oorzaken van de malaise van het gereformeerde leven. Als zodanig noemt de schrijver: de inwerking van de moderne geest, de organisatorische krampachtigheid, de verzwakking van de relatie met de bron (Bijbel, gebed) en de onderlinge verdeeldheid (21 vv.). Een en ander heeft ertoe geleid dat vast geloof plaats maakte voor aarzeling en twijfel. „Onze apartheid brengt ons in verlegenheid. Inzake onze beginselen en zekerheden voelen wij ons onwennig. We zijn geneigd het verleden met de mantel der vergetelheid te bedekken. En wat de toekomst betreft, krijgen we de indruk een straatlengte achteraan te sukkelen, nu eens hier dan daar capitulerend” (24). Degenen, die de gereformeerden altijd hun „zekerheid” verweeten hebben, zijn in vergelijking met diezelfde gereformeerden nu de mensen met een zekere overtuiging. De rollen zijn dus wel op frappante wijze omgekeerd. „Wij zijn thans de aarzelenden, zij de vastberadenen” (25). Van Riessen's blikveld blijft echter niet beperkt tot de kring, waarbij hij zelf behoort. Naast de zorg over de achteruitgang van het gereformeerde leven is er, zoals uit het gehele boek blijkt, bij hem de diepe bewogenheid met het lot van de gehele moderne cultuur en de vrees voor haar ontwikkeling in de toekomst; en deze vormt mede de achtergrond van zijn getuigenis.

Van Riessen beijvert zich een juiste diagnose te stellen van de kwalen, waaraan het moderne leven lijdt. Zijn verhandelingen over de vrijheid van het onderwijs in het technische tijdperk (79 vv.) en over kracht en zwakheid van het Europese denken (131 vv.) demonstreren, hoezeer hij de kunst verstaat in een betrekkelijk kort bestek de kenmerkende trekken van de naoorlogse tijd en de dominerende stromingen in het hedendaagse geestesleven scherp te analyseren. In het schetsen van deze „tijdsbeelden” ligt o.i. voor een niet gering deel de kracht van de schrijver. Men denke slechts aan zijn grote boek over de maatschappij van de toekomst³⁾.

Van Riessen zegt onomwonden wat hij als de voornaamste kwaal van deze tijd beschouwt. Het „ergste kwaad van deze tijd” is z.i. de secularisatie (30); hij typeert deze ook als „de diepste nood en de vloek van deze tijd” (129). Van Riessen gebruikt dit begrip niet in de zin van de zelfstandigwording van allerlei levenssterreinen en activiteiten ten opzichte van de kerk — die wordt door hem positief gewaardeerd — maar „in de zin van een verloren gaan van de religieuze relaties van het menselijk denken en doen met God” (86). Deze secularisatie moet tenslotte uitlopen op de ondergang van onze beschaving. „Geestelijke spraakverwarring, desintegratie, nihilisme, verlies van traditie, decadentie der moraal,

verlies van élan, onmacht tegenover het communisme, de atoombom en de ontwakende Oosterse wereld, waarvoor wij geen boodschap meer hebben; dat alles demonstreert de gevolgen van de ontkerstening” (87).

In zijn protest tegen secularisatie en nihilisme brengt Van Riessen steeds met kracht twee gezichtspunten naar voren. Tegenover de nihilistische verwerping van alle normerende beginselen stelt hij, min of meer apologetisch en bij wijze van immanente kritiek, dat het leven en handelen van elk mens geleid wordt door een bepaald gericht geloof, hetzij het geloof in God hetzij het geloof in een onderdeel van het geschapene. Tegenover de voorstanders van een volslagen autonomie van de mens houdt hij in thetische zin staande, dat het leven en handelen van de mens alleen tot waarachtige bloei en tot blijvend resultaat kan komen, indien het gedragen en bepaald wordt door het christelijk geloof.

Op allerlei wijze werkt Van Riessen deze gezichtspunten uit met betrekking tot de verschillende sectoren van het leven. Instructief voor de tendens van zijn overwegingen is zijn diepgaande en frisse bespreking van de aloude vraag naar de mogelijkheid van een christelijke wetenschap. Het gaat daarbij om de vraag, of het christendom „een zuurdesem” is, die ook de wetenschap doortrekt, of dat het slechts „kanttekeningen” plaatst bij de neutrale wetenschappen (37). Tegen dit laatste oponeert Van Riessen met kracht. Voor hem, die van oordeel is dat de wetenschappelijke waarheid en de geloofswaarheid volkomen andersoortig zijn, bestaat hier geen probleem. Bij deze opvatting kan de christen, die voorts academicus is, „volstaan met zo nu en dan een schakelaartje bij zich zelf om te zetten” (106). Maar zo gemakkelijk komen we van het vraagstuk niet af. Alleen reeds om deze reden, „dat geloof en wetenschap waarheid zoeken en ponen betreffende dezelfde werkelijkheid” (106). Daarom zijn de voorstellen tot boedelscheiding van geloof en wetenschap onaanvaardbaar. Beide kunnen nooit van elkaar worden losgemaakt. Het verwijt, dat de wetenschap aldus wordt ondermijnd door een vooroordeel, gaat naar de mening van Van Riessen niet op. Integendeel, de wetenschap „wordt niet ondermijnd door vooroordelen als zodanig, ook niet in de eerste plaats door vooroordelen stammend uit oude culturen, maar door dit vooroordeel, dat de wetenschap zonder vooroordelen zou kunnen bestaan” (116). Hoe sterk de invloed van levensbeschouwing en geloof in de wetenschap doorwerkt, illustreert de schrijver o.m. aan de hand van een discussie tussen de historici Toynbee en Geyl (120 v.). De wetenschap moet z.i. „de krampachtigheid van het streven naar zelfgenoegzaamheid” kwijt raken. De gedachte, dat erkenning van de rol van het geloof in de wetenschap krampachtigheid zou betekenen, berust volgens Van Riessen alleen op een bepaalde idee van wetenschappelijkheid, die de wetenschap lange tijd, overigens weinig tolerant, als de enig juiste gedictieerd heeft (127). Met klem wijst de auteur erop, dat er een samenhang, een integratie, in het geloof van de mens behoort te zijn. „Hij moet zelf een in religieuze zin samenhangende eenheid zijn. Hij mag zichzelf op dit punt niet verknippen en hij moet zich met een geïntegreerd geloof op de volle werkelijkheid van Gods schepping betrekken, zich met een samenhangend geloof in de wetenschap geven aan het zoeken naar de waarheid over deze werkelijkheid, die in al haar verscheidenheid één is in Christus” (128). De werkelijkheid is een eenheid; de mens is een eenheid; God heeft deze werkelijkheid en deze mens geschapen; de religie omspant het gehele leven en ligt ten grondslag aan alle uitingen en handelingen van de mens —

ziedaar de fundamentele uitgangspunten van Van Riessens' visie op de verhouding van geloof en wetenschap en in bredere zin ook op de relatie van geloof en werk in het algemeen. Natuurlijk koestert de auteur niet de illusie dat met de aanvaarding en toepassing van genoemde uitgangspunten alle problemen als bij toverslag zijn opgelost. Maar als de wetenschap zich wil laten inspireren en leiden door het christelijk geloof, zal zij „op een weg van ontzaglijke moeilijkheden en vele teleurstellingen en ontsporingen” toch in de huidige crisis der zekerheden „rijke perspectieven openen” (128).

De verdienste van Van Riessens' geschrift is zeker ook daarin gelegen, dat het, hoewel afstekend naar de diepte, toch van de lezer geen bovenmatige krachtsinspanning vergt. De betoogtrant is doorzichtig en de stijl helder. Daarbij is een groot voordeel, dat hier geen wereldvreemde studeerkamergerleerde aan het woord is, maar een man die met beide benen in de werkelijkheid staat. De voordracht over respect voor de mens in de samenwerking (43 vv.) bewijst wel, dat hij met de praktijk van het maatschappelijke en industriële leven uitstekend vertrouwd is. Bovendien weet de schrijver, soms terloops, rake opmerkingen te maken, die tonen, hoe nauwlettend hij de mensen en de samenleving observeert. Zo schrijft hij: „Het is mijn ervaring, dat de bezetters van de hogere geestelijke functies het minst in staat zijn, om naar elkaar te luisteren en om van elkaar te leren” (99). Behartigenswaardig is ook zijn uitspraak: „Men moet daarom naar beide zijden steeds op zijn hoede zijn, en zich zowel beschermen tegen vruchteloos radicalisme als tegen geesteloos pragmatisme” (22). Waardevol is voorts dat Van Riessen ons leert de vragen niet met enkele klinkende slagzinnen af te doen, maar genuanceerd te benaderen. Zo onderscheidt Van Riessen bij de vraag naar de solidariteit tussen de christen en zijn niet gelovende medemens vierderlei solidariteit: een solidariteit in de zonde, een eenzijdige solidariteit in onze roeping hen tot het geloof op te wekken, een feitelijke solidariteit in de ellende en nood van deze wereld en een beperkte solidariteit, waar samenwerking mogelijk is (28 v.). Een onderscheiding als deze, al is zij o.i. wel vatbaar voor kritiek (zie beneden), kan ongetwijfeld bij discussies over de onderhavige kwestie nuttige diensten bewijzen.

Op bepaalde punten zijn echter bij ons nog vragen overgebleven. Zo is o.i. de opvatting van de auteur over de befaamde (gereformeerde) beginselen niet goed uit de verf gekomen. Enerzijds bepleit hij de hernieuwde erkenning daarvan (8 vv.). Ergens stelt hij zelfs de Heilige Schrift en de „schriftuurlijke beginselen” praktisch op één lijn (37). Toch heeft hij anderzijds ook weer oog voor het gevaar, dat de beginselen een „plaatsvervangende functie” gaan bekleden, waardoor het Woord van God zelf in het gedrang komt (23). Hier is o.i. nadere bezinning nodig, waarbij het bekende woord dat het gereformeerde leven „een kerkhof van beginselen” heeft tot beschouwing moge stemmen!

Verder geloven we er weinig van dat de beslissende keuze neerkomt op „de keuze voor de verticale dimensie of voor de wereldse, horizontale dimensie” (27, vgl. ook 140). Van Riessen miskent hier, dat de „verticale binding” (met God) onmiddellijk de „horizontale binding” (met de naasten) in zich sluit, zodat het onmogelijk is beide tegen elkaar uit te spelen. Het door Christus gepredikte dubbelgebod der liefde (Matth. 22 : 34-40) betuigt dit met onontkoombare duidelijkheid. Ook lijkt ons onaannemelijk wat Van Riessen over de bovengenoemde solidariteit in de zonde zegt, nl. dat wij deze moeten „vlieden” (28). Dat wij de roeping hebben de zonde

te bestrijden, is uiteraard niet in geding. Maar wat de bewuste solidariteit betreft, deze kunnen en mogen wij niet „vlieden”. Het christen-leven staat immers steeds in het teken van het „tegelijk zondaar en gerechtvaardigde” en wie van deze werkelijkheid doordrongen is, blijft deze solidariteit dan ook steeds beseffen. Tenslotte: aan Bonhoeffer laat Van Riessen geen recht verwedervaren (154).

Al met al: Van Riessen schonk ons een boek, dat ons inzicht in de moderne tijd en onze roeping daarin verdiept, voor de vorming van een bijbelse levensbeschouwing deugdelijke bouwstenen levert en overigens op tal van punten tot nadenken prikkelt.

Kampen.

J. Veenhof.

Prof. Dr. Ir. H. van Riessen, **Mens en Werk**, Amsterdam, 1962.

Prof. Dr. K. J. Popma, **Wijsbegeerte en Anthropologie**, Amsterdam, 1963.

Prof. Dr. S. U. Zuidema, **Konfrontatie met Karl Barth**, Amsterdam, 1963.

Dr. J. H. Diemer, **Natuur en Wonder**, Amsterdam, 1963.

Deze boeken verschenen als resp. deel II, III/IV, V en VI in de serie **Christelijk Perspectief**.

De prijs van de afzonderlijke delen is resp. f 5,80, f 5,80, f 11,—, f 7,— en f 6,30. Maar wie zich abonneert op de gehele serie (bij N.V. Buyten & Schipperheyn, Valkenburgerstraat 106, Amsterdam) betaalt slechts resp. f 4,30, f 4,30, f 7,80, f 5,30, f 4,80.

Om technische redenen bespreken wij het boek van Popma het laatst.

2) Otto Weber, **Grundlagen der Dogmatik**, I en II, Neukirchen, 1955 en 1962. Zie voor de verwijzingen het register van namen achterin Band II. In deze Band, 433 noot 1 schrijft Weber: „Viel zu wenig beachtet ist in Deutschland das umfassende Werk von H. Dooyeweerd, *De Wijsbegeerte der Wetsidee* (1935f.)”. Een bladzijde verder, 434 noot 3, memoreert Weber zonder kritiek, dat Dooyeweerd ook de kerk tot de wetskringen (Gesetzeskreisen) rekent.

3) Men vergelijk ook de brede beschouwing van Van Riessen over de geestelijke situatie van onze tijd, die in de persschouw van „Opbouw” is overgenomen.

PERSSCHOUW

Kerk en jeugd — en nog wat

Een van onze „veldpredikers”, ds J. Snijder te Ermelo, schreef in het maandblad *Protestants Geestelijke Verzorging* „Aksent” het volgende belangwekkende artikel, dat we onze lezers niet willen onthouden.

„Dit artikel is geschreven naar aanleiding van een kleine enquête, die gehouden is onder dienstplichtige militairen van alle „maten en soorten”. De vragen hun voorgelegd luiden: Als u niet of zelden naar de kerk gaat, zoudt u dan enigszins beredeneerd kunnen en willen aangeven waarom niet? En: welke taak heeft de kerk naar uw mening?”

Het analyseren van de antwoorden is vakwerk, waar ik me niet aan zal wagen. Bovendien was deze enquête te bescheiden van opzet om een min of meer volledig beeld te krijgen van wat buitenkerkelijken over de kerk denken. Het gaat in dit artikel over een opvallende trek, die in deze enquête aan het licht komt. Bij de beoordeling moeten we rekening houden met het feit, dat de „buitenstaander” die zijn mening gaf en „de kerk” waarover hij sprak, vage grootheden blijven. Een enkeling was zich dat bewust toen hij schreef: „wat is „de kerk”? Dit is zo'n algemeenheid dat ik niet kan antwoorden”. Anderen wezen op de verdeeldheid als een oorzaak dat ze zich maar niet „aan de kerk waagden”. Maar globaal genomen is het toch zo dat in het „donker alle kerkjes grijs zijn.” Kruisen of hanen op de torens, laat staan de namen op de aankondigingsborden worden op de afstand, waarop de meeste buitenstaanders zich bevinden, niet meer onderscheiden.

Deze afstand is een belangrijk punt. Lezen we bijv. het boekje van ds J. J. Buskes jr. „Het klachtenboek tegen de Kerk”, dan is mijn indruk dat deze klachten horen bij een oudere generatie. Of om het anders te zeggen, van korter afstand zijn gelanceerd. De jeugd die we in militaire dienst ontmoeten is minder duidelijk ten opzichte van de kerk.

Ouders die wellicht een welomschreven aver-sie koesteren tegen de kerk hebben een generatie grootgebracht die interesseloos is. De strakgespannen kabel van teleurstelling en afkeer die de ouderen nog met de kerk verbond, hangt

slap over de grond, je kunt er niet eens meer over struikelen.

Vandaag horen we: „Ik heb er geen behoefte aan” en „Ik ben daar niet in opgevoed... wat heb ik er dan mee te maken?” De oordelen die men verder uitspreekt zijn dan ook niet meer gebaseerd op ervaringen in de kerkelijke gemeenschap, maar op voorstellingen over de kerk. Nogal vaag en niet vrij van oppervlakkigheid. Opvallend is dat van uitgesproken vijandschap bijna geen sprake is.

Men respecteert de kerk. Beschouwt haar als een nuttige „instelling”. Die nuttigheid wordt op verschillende manieren omschreven. De één legt het aksent op de steun die men kan hebben in zijn geloof en een religieuze gemeenschap. De ander zoekt het nut in de sociale taak van de kerk, o.a. in zending en steunverlening aan ontwikkelingsgebieden.

Een andere groep prijst het behoudende element in de kerk, die haar leden tracht te houden bij een keurige levenswijze. Dat dit veelal vechten tegen de bierkade is, wordt onomwonden uitgesproken. Men ziet er niet zoveel meer in. Toch is het merkwaardig dat dezelfde jongelui enerzijds duidelijk uitspreken persoonlijk geen enkele behoefte te hebben aan „geloof”, anderzijds met waardering over de kerk spreken, die zeker wat betekenen kan voor mensen die wel zo'n behoefte voelen. Zelfs de enkeling, die pleitte voor afschaffing van de kerk, meende dat de tijd daar pas rijp voor is wanneer de kerk haar cultuurvormende taak heeft volbracht.

Toch blijkt uit deze welwillende opmerkingen over de taak van de kerk de verontrustende afstand. Men acht zich niet betrokken bij die taak, noch bedreigd. Ongetwijfeld zijn er factoren, die de afstand tussen de kerken en deze jonge buitenstaanders beheersen.

Voor een deel is de kerk zelf verantwoordelijk. Ik wil hier een paar opmerkingen over maken. Hun antwoorden stellen ons voor de vraag: hoe zit het met het kerk-zijn van de kerken? Hoe komt het dat we keer op keer het „argument” horen: ik ga niet naar de kerk, want ik ben daar niet in opgevoed. De opmerking: dit is geen argument, is een dooddoener. Dat een onkerkelijk opgevoed mens niet weet wat het geheim vna de kerk is, het horen bij Jezus Christus, is hem niet kwalijk te nemen. We kennen dit geheim alleen in het geloof. Maar een andere zaak is dat elke buitenstaander die „geheimzinnigheid” van het kerklid-zijn moet kunnen opmerken in ons leven. En daar wringt m.i. de schoen. Omdat een massa kerkmensen hun lid-zijn-van-Christus-gemeente demonstreren als een milieubinding, erfelijke belasting, daarom kan een buitenkerkelijke argumenteren met de opmerking: wat wil je, ik kom immers uit een ander milieu.

En komt zo'n „van-huis-uit-christen” in hun buurt, dan zien ze dikwijls een moralistisch levenspatroon, waarlangs deze christenen met meer of minder tegenzin zich voortbewegen. Geen verheffend, laat staan aanlokkelijk gezicht!

Andere christenen — komend uit een tegengestelde richting — hebben dit moralisme „al achter de rug”, wat nog niet betekent dat zij, wat betreft het „geloven op maandag” een sprekend getuigenis afleggen. Integendeel, we zien maar al te vaak dat er een kloof is ontstaan tussen het leven van elke dag en hun godsdienstig leven op zondag. In hun patroon zien we een systeem van aanpassing al naar de omstandigheden en de doelmatigheid. Een levenshouding die liefde noch haat opwekt. Die niemand aanspreekt en daarom niet wordt tegengesproken.

Het moet ons aan het denken zetten — euphemistischer kan ik het niet zeggen — dat ondanks verhoogde activiteit in het contact met buitenstaanders, en velerlei zogenoemde progressiviteit ten spijt, de werfkracht van de kerken niet is toegenomen.

Hierover is veel te zeggen. Het zou bepaald onbehoorlijk zijn wanneer we hier niet „een massa problematiek” zagen liggen.

Toch meen ik dat in het bovenstaande één van de grondoorzaken is aangestipt: het niet gezamenlijk vertonen van Christus. Het bijna onleesbaar geworden christelijk leven.

Het helpt de buitenkerkelijke niet wanneer we, royaal als we zijn, hem bijvallen in zijn juiste kritiek. Het helpt evenmin als we methodes proberen te bedenken om de kerk aantrekkelijker te maken, drempelvrees weg te nemen. Capituleren voor Christus kunnen we immers niet gemakkelijk maken! Maar wat helpt dan wel?

Elk antwoord in één korte zin klinkt als een slagzin. Onbeholpen, belachelijk.

Het enige antwoord op die vraag is heel het Evangelie. Gods woord van liefde, dat elke morgen opnieuw klinkt, wil ons tot nieuw leven wekken.

Wanneer we dat woord in dank accepteren komt Christus zelf in ons gebroken leven te voorschijn. Dan handelt Zijn gemeente als Zijn lichaam. Dan dwingt Hij iedereen tot duidelijkheid.”

C. V.

Een belastingkist boven geloofsverdeeldheid

Onder dit opschrift schreef Prof. Zuidema in Patrimonium het volgende artikel:

Het opschrift grenst aan plagiaat. Ik kwam op deze typering naar aanleiding van wat mijn collega Van Wijk geschreven had, en wat aangehaald werd door Mr Dr Verplanke in zijn proefschrift „Subsidiëring van de Kerkenbouw” (blz. 207), toen hij schreef over „één offerkist boven geloofsverdeeldheid”.

Hij had hiermede de inmiddels door het parlement reeds aanvaarde wet op de premie kerkenbouw op het oog. Aanvankelijk vond ik zijn typering geestig en juist; maar bij nader doordenken meen ik haar toch ietwat te moeten wijzigen, aangezien hij met de offerkist de staatskist bedoelde, en deze staatskist niet door offers gevuld wordt, maar door belastinggelden, die de Overheid niet als vrijwillige bijdragen ontvangt, maar die zij met dwingende macht vordert van haar onderdanen. Zonder politiek, justitie en militie kan het Ministerie van Financiën niets als het gaat om de voorziening in zijn geldbehoeften.

Maar stellig: de wet op de premie kerkenbouw levert ons de merkwaardige figuur, die geheel en al past in beleid en ideaal van de neo-socialistische Partij van de Arbeid, van „de ene belastingkist boven geloofsverdeeldheid”.

Het beginsel, dat hierbij de P.v.d.A. drijft, is trouwens van een nog verder gaande strekking. Het is het beginsel, met gloed en verve b.v. door Banning verdedigd, van de wederzijdse erkenning en waardering van elkaanders waarden in het midden der Nederlandse volks-„gemeenschap”, een vorm van nieuw-socialistische en nieuw-humanistische naastenliefde, waar ook het „progressieve” deel der christenheid, midden-orthodox, gereformeerd en vrijzinnig, door aangestoken is, en dat zich heerlijk wiegt in de medemenselijkheidsidee. Met Rooms-Katholiek Nederland voelen we, ook al zijn wij dan zelf niet „Rooms”, toch heel wat voor Rome en zijn „geestelijke waarden” en wij verwachten dat Rooms-Katholiek Nederland — zoals ook bij het „progressieve” deel er van geleerd en gepraktiseerd wordt —, met Protestants Nederland heel wat voelt voor Protestants Nederland en zijn geestelijke waarden. Enz. enz.

Solidariteit en nog eens solidariteit. En alleen nog maar lieve, poeslieve mensen.

Maar we zijn er nog niet. In zijn dissertatie komt ook Dr Verplanke er toe, het eigenaardig karakter van deze solidariteits-naastenliefde scherp te omschrijven als door de staat genaaste naastenliefde. Met behulp van de staatsmacht neemt de wederzijdse naastenliefde van het Nederlandse volk met sprongen toe. Terwijl wij persoonlijk onze portemonnaie rustig kunnen dichtlaten, en als Protestanten geen cent offervaardigheid behoeven op te brengen voor de Rooms-Katholieke eredienst en kerkenbouw, delegeren wij deze onze naastenliefde, die ons persoonlijk tot niets verplicht, aan de statelijke Overheid.

En zo ontstaat het uniek verschijnsel, dat heel Nederland voor de bouw van Rooms-Katholieke kerken bijdraagt, liefst tot 30 procent toe, en ik het mijzelf strelend gevoel heb, dat, zodra ik maar weer een R.K.e kerk in aanbouw zie, mijzelf als indirect weldoener en medebouwer van die kerk mag beschouwen, tot meerdere opbloei van mijn „zedelijk” zelfrespect. Wat zijn wij Nederlanders toch lieve mensen voor elkaar. Wij hebben er een prachtmiddel voor uitgevonden: Laat de Overheid onze naastenliefde maar naasten, en ziedaar, onze onderlinge liefde ziet en geeft over alle geloofsverschillen heen. Ik zelf ben ook zo'n hoogstaand mens, zo'n respectabele zedelijke persoonlijkheid, die voor „vrede op aarde” in Nederland mijn (indirecte) bijdrage geef. Door... Overheidswangmaatregelen.

Maar laat nu niemand dit meer zeggen. En laten we nu allemaal naar de fluwelen handschoenen zien, en laat niemand verder meer iets vragen!!

Doch het verhaal is hiermee niet uit. Het is maar de helft. En nog wel de onbelangrijkste. Om het hele verhaal te vertellen, moet het opschrift trouwens gewijzigd worden. Geheel in de geest van de P.v.d.A. Die, samen met Rome, geestelijk met de buit wegliep, toen de Wet Premie Kerkenbouw werd aangenomen.

Immers, uit de bus kwam geen offerkist, maar ook niet het magere beestje van „boven geloofsverdeeldheid”. Uit de bus kwam het wonderdier (U gelooft toch nog in wonderen? Zo niet, dan is het ook niet nodig, want het wonder springt nu dagelijks in Nederland om u heen, in levenden lijve!) van „Pseudo-Offerkist boven geloofs- en ongelofsverdeeldheid”. En eigenlijk ben ik met deze typering niet helemaal welvoegelijk in mijn taalgebruik. Immers, waarom nu het ongelovig deel van Nederland zo ruw en zo kras ongelovig te noemen? Waarom in elk geval niet, zoals Dr H. Kraemer het in Wending deed, te schrijven over „ongelovige”, de ongelovige tussen aanhalingstekens. Hij is natuurlijk een achtbaar mens, zoals heel de atheïstische bevolkingsgroep en heel het atheïs-

me en het is voor velen zelfs de vraag, of het „geloof” niet tussen aanhalingstekens moet worden geplaatst, en of een „gelovige” wel een achtbaar mens is. Zijn zelfrespect is maar miniem, omdat hij immers meer op God dan op zichzelf vertrouwt, en zijn naastenliefde maar zo zo, omdat hij immers God lief heeft boven alles, en daarmee zijn naaste (en zichzelf) overslaat en degradeert! Maar komaan, voorlopig hierover niet getwist, en „gelovige” en „ongelovige” onder één hoedje gevangen, het hoedje van beider „geestelijk leven” of „geestesleven”. Dan kan de Overheid ook al haar onderdanen met haar belastingkist bewelddigen in onze hoog te loven welvaartsstaat, en indirect ons allen opvoeden tot wederzijds respect voor elkaars geestelijke waarden, en een deel van de kosten der cultivering van deze geestelijke waarden voor haar rekening overnemen. Hetgeen dan nu geschied is, en vorm van wet heeft gekregen.

De wet heet wel „Wet Premie Kerkenbouw”, maar de inhoud wordt totaal niet door de titel van de wet gedekt. De inhoud beoogt ook, dat de Overheid dertig procent der bouwkosten van geestelijke bezinningscentra van het Humanistisch Verbond voor haar rekening neemt. De christen-neosocialist Scheps heeft er als een leeuw voor gevochten, het merendeel van Rome ging door de knieën uit angst voor de aantijging van discriminerend te zijn, en de Eerste-Kamer-fractie der A.R. Partij, vooral bij monde en naar de ideeën van zijn progressief lid prof. I. A. Diepenhorst liep hetzelfde pad gewillig mee af, hoezeer ook de Tweede-Kamer-fractie der zelfde partij, voorop Dr Bruins Slot, tegenstemde en tegenargumenteerde, met uitzondering van een minderheid dier fractie.

Dit alles en nog veel meer is te lezen in de uitnemende dissertatie van Mr Dr Verplanke, die hij in juli 1963 aan de V.U. op welsprekende en deskundige wijze heeft verdedigd. De dissertatie is een voortreffelijk werkstuk.

Ik zou haar een model willen noemen. Het vraagstuk van de subsidie kerkenbouw heeft hij op juiste wijze geëncadreerd binnen het meer omvattende vraagstuk van de verhouding van kerk en staat, maar ook van de verhouding van geestelijk leven van het Nederlandse volk en de staat. De geschiedenis van deze verhouding ging hij nauwgezet na, te beginnen met het begin der vorige eeuw. Gevoel voor proporties en aandacht voor finesses blijken op iedere bladzij. Zorgvuldigheid kenmerkt niet alleen zijn juridisch correct spraakgebruik, maar ook zijn gebruikmaking, na opsporing, van alle bronnen en literatuur, die op het onderhavige vraagstuk betrekking hebben. Het kan niet anders of deze dissertatie wordt de onmisbare bron voor ieder, die dit vraagstuk, de voorgeschiedenis en heel het verloop, maar ook de portée van deze Wet Premie Kerkenbouw wil nagaan. Men komt Verplanke niet meer voorbij, want men kan niet zonder hem en zonder de resultaten van zijn naspeuringswerk.

Met dit al zag hij door de bomen het bos niet voorbij. Dat blijkt vooral uit het laatste hoofdstuk: Beoordeling. Een hoofdstuk, waarvan ik stel, dat de „progressieven” onder ons er de handen aan vol hebben, omdat ze zichzelf er in de spiegel kunnen zien, om zich af te vragen: Spiegeltje, spiegeltje aan de wand, wie is er nog A.R. in ons vaderland?

Langs lijnen van geleidelijkheid ziet men er A.R. voormannen langzamerhand in afglijden. Uitgangspunt: Kuyper, de Savornin Lohman, Strijders voor een vrije kerk in een vrije staat, en daarom tegen „de zilveren koorde”. Lohman, die schreef: „Ondersteuning van kerken en andere dergelijke verenigingen... is met het doel zelf van zodanig genootschap in strijd. Dat doel toch, handhaving der echte zedelijkheid, kan nooit door eenig dwangmiddel, dus ook niet door gedwongen geldheffing van de ingezetenen, bereikt worden. Zullen wij Christenen, die beweren zooveel hooger te staan dan vrijdenkers en niet-christenen, door het geld van deze lasten onderhouden worden? Een Kerk, die subsidie behoeft, heeft geen reden van bestaan meer” (diss., p. 185). Eindpunt:

„Door de Wet Premie Kerkenbouw wordt de kerk op een waardige wijze in haar taak geëerd” (I. A. Diepenhorst, aangehaald diss., p. 189).

Maar hetzelfde geldt van de Gereformeerde Kerken. Wier generale synode — in comité — in '57 verklaarde „dat er harerzijds geen bezwaren bestaan tegen het aanvaarden van overheidbijdragen voor kerkenbouw, omdat hierbij geen sprake is van subsidie...” Nota Bene! De dissertatie van Verplanke is één doorgaande weerlegging van dit argument en de ontmaskering van deze mentaliteit. Terecht is ze het reeds in haar titel, geheten: „Subsidiëring van de Kerkenbouw”. Subsidiëring. Niet anders.

Aan de houding van deze kerken en van de meerderheid der A.R. leden van de Tweede en Eerste Kamer kan men de ont-anti-revolutionairisering der A.R. Partij, juist waar het deze zo principiële zaak aanbelangt, demonstreren. Zeker en vooral aan die van de Eerste-Kamer-

leden, met uitzondering van de heren Algra en Tjalma. En de vraag wordt gewettigd: Wordt het geen tijd, dat deze partij haar naam wijzigt, en zoiets gaat heten als „Progressieve Volkspartij”? Ze draagt dan tenminste niet vreemde waar onder valse slag binnen.

Het dilemma is: Staatsruif of Offerzin voor de kerk. De laatste gaat inschrompelen. En zoals Dr Bruins Slot het stelde in de Kamer, zo is het metterdaad: „Hij vreesde voor de vicieuze cirkel: de Overheid drukt met haar belastingen op de vrije maatschappij en op het private leven; dat leidt tot beperking van bewegingsvrijheid in de private sector; dat leidt weer tot het aanvragen van subsidies met als gevolg verzwarende van de belastingdruk” (diss. p. 122). De uitweg?

Verplanke weet wat hij schrijft, en ik val hem er geheel in bij, wanneer hij zijn proefschrift eindigt met de volgende alinea:

„Dat dit vraagstuk aan de orde is gekomen, bewijst opnieuw, dat de mens zich zijn verantwoordelijkheid steeds minder bewust wordt en zijn vertrouwen in de helpende hand Gods steeds meer verliest. Dat proces kan niet worden gestuit door de Overheid noch door de kerk. Terugkeer is slechts mogelijk in de weg van de persoonlijke bekering.

Eerst dan ontwaakt de rechte offerzin en wordt bewaarheid, dat hij welgelukzalig is, die de God Jakobs tot zijn hulp heeft en wiens verwachting — én in geestelijk én in stoffelijk opzicht — uitsluitend op de Heere zijn God is”.

Tot zover Prof. Zuidema.

We moeten alles op alles zetten om de afgod van de nieuw-humanistische, nieuw-socialistische volksgemeenschap te ontmaskeren. Want miljoenen liggen reeds in aanbidding voor haar neergebogen.

We zullen er daarbij goed op moeten letten dat deze gemeenschap de ware gemeenschap stuk maakt en de echte naastenliefde doodt.

Het werd onlangs terecht gezegd: er was geen tijd waarin zoveel over gemeenschap werd gesproken als in de onze. Maar er is ook geen tijd waar zo weinig gemeenschap wordt gezien.

De verantwoordelijkheid voor de naaste wordt al meer geëndosseerd aan de onpersoonlijke belasting eisende staat.

C. V.

Ik wil niet verantwoordelijk zijn.

Over de verantwoordelijkheid ten aanzien van de fouten, gebreken en zonden in het leven der kerk schreef ds Doornbos de volgende behartigenswaardige dingen:

Zo nu en dan komt het voor dat iemand de gemeenschap met de Gereformeerde Kerk verbreekt onder het voorgeven dat hij niet verantwoordelijk wil zijn voor de fouten die in de een of andere gemeente worden gemaakt, of, wat sterker gesproken, voor de zonden die in de een of andere gemeente worden bedreven. Ik wil daar ook niet verantwoordelijk voor zijn maar zie daar in het minst geen reden in om de gemeenschap met de Gereformeerde Kerk te verbreken. Omdat ik zelf daar ook niet verantwoordelijk voor wil zijn kan ik het begrijpen dat iemand zegt: „Ik wil daar niet verantwoordelijk voor zijn”. Maar allervreemdst vind ik het dat iemand die niet verantwoordelijk wil zijn voor de fouten en zonden in onze kerken overgaat naar een van de niet-vrijgemaakte kerken. Wil hij dan wel verantwoordelijk zijn voor de fouten die daar worden gemaakt en voor de zonden die daar worden bedreven? Ik houd er niet van om putjes te scheppen of met de vuilnisbak te lopen. Wie er behagen in heeft kan bij ons putjes genoeg vinden en zal de vuilnisbak gauw vol hebben.

Wij hebben helemaal niet te roemen op de Gereformeerde Kerken, „vrijgemaakt naar art. 31 van de kerkenordening”, zoals hun een bijnaam wordt gegeven. Maar op de niet-vrijgemaakte kerken valt ook niet te roemen. Daar zijn putjes genoeg en daar heeft men de vuilnisbak gauw vol. 't Is goed dat wij onze fouten zien en oog hebben voor onze zonden, en ook dat we er ons over schamen, maar dat behoort ons niet blind te maken voor de fouten en zonden van de ander. Wij mogen, zoals de Schrift ons zegt, geen gemeenschap hebben met de zonden van anderen, maar het is dwaas de gemeenschap met de zonden van de ander te zoeken om aan de gemeenschap met de zonden van de een te ontkomen. Vóór de oorlog kwam het nog al eens voor dat de wereld geprezen werd boven de kerk. Het verhaal gaat dat een predikant in zijn preek zei: „God is meer in de wereld dan in de kerk”. Na afloop van de dienst kwam er een broeder in de kerkraadskamer en vroeg zijn attestatie op. Op de vraag waar hij naar toe ging was zijn antwoord: „Naar de wereld, want ik heb vanmorgen gehoord dat God meer in de wereld is dan in de kerk, en ik moet daar zijn waar God het meest is”.

Of het verhaal waar is weet ik niet, maar typerend is het wel.

„Ik wil niet verantwoordelijk zijn voor de

zonden in de kerk", zegt iemand. Is hij er verantwoordelijk voor? Dan ontkomt hij aan de verantwoordelijkheid niet door weg te lopen. Wanneer is iemand verantwoordelijk voor de zonden die er in de kerk bedreven worden?

Dan, wanneer hij eraan meedoet; dan, wanneer hij door drijven meegewerkt heeft om anderen tot die zonden te drijven; ook dan, wanneer hij door „stilzwijgen en toezien zich zulke zonden heeft deelachtig gemaakt". En niemand moet menen dat hij deze verantwoordelijkheid van zich afschudden kan door weg te lopen nu hij er genoeg van heeft. De Rechter van hemel en aarde oordeelt er anders over.

Het is niet waar dat ieder lid van een van de Gereformeerde Kerken verantwoordelijk is voor de fouten die er in de een of andere van die kerken worden gemaakt en voor de zonden die daar worden bedreven. De Schrift leert ons anders. De Schrift spaart de mensen niet. De Schrift spaart ook de gelovigen niet. De Schrift zegt dat zelfs onze gerechtigheden nog een wegwerpelijke kleed zijn; wat zullen we dan met onze ongerechtigheden? En van ongerechtigheden is niemand vrij.

Het is niet alleen op Paulus van toepassing dat het willen er nog wel is maar dat het goede te doen niet wordt gevonden. En hoe vaak is zelfs het willen nog zwak. Maar al spaart de Schrift de mensen niet, ook de gelovigen niet, de Schrift roept toch niemand ter verantwoording om zonden die hij niet bedreven heeft.

Laten we eens zien naar de kerken van Klein-Azië en eens nagaan wat de Here in Openbaring 2 en 3 van deze kerken zegt. Het zal ons blijken dat er zonden in de kerken zijn en dat de Here komt om rekenschap te vragen, maar het zal ons ook blijken dat de Here elk om zijn zonde ter verantwoording roept en niet om de zonden van een ander. Er ontbreekt veel in de zeven kerken van Klein-Azië, er worden fouten gemaakt en er worden zonden bedreven, maar de Here stelt niet de ene kerk verantwoordelijk voor wat de andere doet, en nog minder elk lid der gemeente verantwoordelijk voor elk der ongerechtigheden die er worden gedaan.

De zeven kerken worden met name genoemd, we weten dus heel goed waar het over gaat. Ze worden aan ons voorgesteld door het beeld van een gouden kandelaar. Elk van de kerken is zo'n gouden kandelaar. Midden in deze zeven gouden kandelaars zien we de Zoon des mensen, de Here van de kerken. Alleen de kandelaars van Smyrna en van Filadelfia branden goed en verspreiden zuiver licht, van de kandelaars van Efeze, van Pergamus en van Thyatira is het licht niet zuiver, de kandelaar van Laodicea walmt, de kandelaar van Sardes is bijna uit, wat er nog is is niet meer dan een rokende vlaswiek. De Here vermaant Efeze over de zonden van Efeze, de Here vermaant Pergamus over de zonden van Pergamus, Thyatira over de zonden van Thyatira, Sardes over de zonden van Sardes en Laodicea over de zonden van Laodicea. De Here vermaant Smyrna en Filadelfia niet want hun kandelaars branden goed en verspreiden helder licht. De Here bestraft Smyrna en Filadelfia niet over het onzuivere licht van Efeze, Pergamus en Thyatira, ook niet over het walmen van de kandelaar van Laodicea, ook niet daarover dat er in Sardes niet meer over is dan een rokende vlaswiek, want daaraan staan Smyrna en Filadelfia niet schuldig, zij die het licht dat de Here hun heeft gegeven hebben bewaard en het zuiver laten uitstralen.

Wel dwaas zou de man zijn die uit Smyrna of uit Filadelfia wegloupt omdat het in Laodicea zo walmt en in Sardes zo rookt. En waar wil hij naar toe? Wil hij dan soms naar de synagoge van de Joden?

Maar, zal iemand vragen, als het dan walmt en rookt in de eigen gemeente? Is dan niet ieder medeverantwoordelijk voor de misstanden en de zonden van de eigen gemeente, de gemeente waarvan hij een der leden is? Mijn antwoord is: Neen, dat is hij niet. Hij is daarvoor alleen verantwoordelijk indien hij aan het kwaad meedoet, niet indien hij de Here trouw is. Kijk naar Sardes en hoor wat de Here van Sardes zegt. De Here zegt dit: „Doch gij hebt enige weinige namen ook te Sardes die hun klederen niet bevlekt hebben, en zij zullen met Mij wandelen in witte klederen, overmits zij het waardig zijn". Er zijn er te Sardes een paar die de Here trouw zijn. Zij hebben hun klederen niet bevlekt. Indien zij verantwoordelijk waren voor de zonden van Sardes zouden zij hun klederen wel bevlekt hebben.

Ik hoor de tegenwerping: „U vergeeft het kerkverband en de verplichtingen en gevolgen daarvan".

Ik vergeeft het kerkverband niet. Ik zie een band die veel sterker is dan de band gelegd door het kerkverband en die veel nauwer bindt, de band van elk der kerken aan Christus. Zonder de band gelegd door het kerkverband kan een kerk wel kerk zijn, zonder de band aan

Ruik! Proef! Ten Have vacuumkoffie is branderij-vers! 30 min. na 't branden reeds gemalen en verpakt in veilig vacuumblik. Onbepaald houdbaar, zonder aromaverlies! Bovendien verkrijgbaar in poederfijne Melitta-maling voor verrukkelijk verse filterkoffie!

TEN HAVE VACUUM KOFFIE

Verser dan zelf gemalen!

Christus niet. Maar ondanks die nauwe band die allen aan Christus bindt en waardoor allen één lichaam zijn, is Smyrna niet verantwoordelijk voor de zonden van Sardes, en Filadelfia niet voor de zonden van Laodicea, en zijn de weinige getrouwe leden van de kerk van Sardes niet verantwoordelijk voor de zonden van hun gemeente. Zij hebben hun klederen niet bevlekt. Dat zegt Jezus, die weet hoe de zaken staan en die naar waarheid oordeelt.

Neen, de trouwe leden van Christus' kerk zijn niet verantwoordelijk voor de zonden daarvan. Maar ze lijden er wel het meest onder. En ze verootmoedigen daarover het diepst.

C. V.

Assen wordt Zendende Kerk. Naar aanleiding van een verzoek van de Commissie Voorbereiding Zending Brazilië besloot de kerkeraad van de Geref. Kerk te Assen zich voorshands bereid te verklaren aan het verzoek om zendende kerk te worden in de te vormen samenwerking te voldoen.

Een „Brazilië-commissie" werd geïnstalleerd, welke commissie de verdere voorbereidende werkzaamheden zal verrichten.

Eerste opdracht is: contact te oefenen met de Commissie Voorbereiding Zending Brazilië en dienaangaande rapport te brengen aan de kerkeraad.

Er is reeds een ontwerp voor een accord van samenwerking.

ADRESSEN

Terneuzen, scriba: J. Kooiman, Hobbemastraat 17, Terneuzen, telef. 01150-2186.

Blija, scriba: G. J. Bouma, Unematoane 2, Blija.

Mariëberg, diaconie: K. Homeyer, Waaijeringweg 9, Beerzerveld.

Hoek, scriba: J. C. de Jager, Angelinapolder 4, Biervliet, telef. 01152-379; diaconie: M. M. de Pooter, Nw. Neuzenpolder A 8, Hoek.

Adres kerkeraad: A. Huizinga, Schultestr. 11; Kerk te Assen in de noord-oostgroep zal optreden als zendende kerk, doen zich in de kerkeraad de volgende wijzigingen voor:

Adres kerkeraad: A. Huizinga, Schultestr. 11; Zendingseriba, G. Bouhuis, Molenstraat 126a; Zendingquaestor: L. Tigelaar, Schoolstraat 9; Regeling voorziening dienst des Woords: B. Bodzinga, Adelaarsweg 2, telef. 05920-2512.

Classis Assen, Adreskerk Assen (scribaat) Schultestraat 11).

Part. Syn. van Drenthe, Archiefbewarende en Adreskerk Assen (scribaat Schultestraat 11).

Oosterbeek, penningmeester: H. van de Woerd, Dunolaan 6, Heveadorp; correspondent Theol. Hogeschool: A. Visser, Jhr. Nedermeijer, van Rosenthalweg 25.

THEOLOGISCHE HOGESCHOOLDAG 1964

De commissie ter voorbereiding van de Theologische Hogeschooldag 1964 maakt bekend:

dat de Theologische Hogeschooldag 1964 zal worden gehouden, zo de HEERE wil, woensdag 30 september a.s.

Drukkerij Steenbergen

ZEIST - TELEFOON 03404 - 12452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

KERKNIEUWS

Beroepen, te Wormer: F. van Deursen te Barendrecht;

te Noordbergum: J. van Bruggen te Ruinerwold-Koekange.

Tweetal te Enschede-Z. (vak. J. Kok): J. G. Meyer te Heemse en C. J. Smelik te Bunschoten-Spakenburg.

Steenwijk. De kerkeraad van de Christelijke Gereformeerde Kerk te Steenwijk deelde aan de kerkeraad van de Geref. Kerk mee, dat hij het houden van gemeenschappelijke diensten in de vorm, waarin deze op Goede Vrijdag en Tweede Paasdag 1963 gehouden zijn, wil opschorten, gezien de reacties uit de gemeente. Tevens vraagt deze kerkeraad om een nieuwe samenspreking.

Oude en Nieuwe Bildtzijsl. Op 31 december 1963 is de kerk alhier opgeheven. De voormalige leden van deze gemeente hebben zich gevoegd bij de Geref. Kerk te Hallem (Fr.).

Afgevaardigden P.S. Friesland naar Generale Synode. De Part. Synode van Friesland van 5 februari benoemde tot afgevaardigden naar de Gen. Synode van Rotterdam-Delfshaven als primi de predikanten: drs D. Deddens te Leeuwarden en J. M. Goedhart te Drachten en de ouderlingen T. S. Medemblik te Wouterswoude en D. Smilde te Heerenveen.

Secundi zijn de predikanten J. Bomhof te Harlingen en F. F. Pels te Huizum en de ouderlingen J. Hindriks te Leeuwarden en H. Tsjepkema te Driesum.

Tertii: J. Boonstra te Ureterp en P. J. Wassenaar te Harlingen.

Quarti: J. Heusen te Drachten en P. v. d. Werf te Huizum.

Nieuw kerkgebouw. Vrijdag 31 januari j.l. mocht een dankbare gemeente van Amsterdam-West haar nieuwe kerkgebouw „De Kandelaar" officieel in gebruik genomen.

In de daartoe belegde samenkomst, welke onder leiding stond van Ds. G. Janssen, droeg de voorzitter van de Bouwcommissie Br. G. Dijkema het gebouw over aan de Kerkeraad.

Het kerkgebouw staat aan de Burgem. Vening Meineszlaan 64 in Slotermeer en bevat 425 zitplaatsen, benevens 3 vergaderlokalen. Ook werd er een Pastorie bijgebouwd. Architect was de heer G. Kliphuis.